

Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Τόμ. 10, Αρ. 3Α (2019)



ΣΧΕΣΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ISBN 978-618-5335-05-2

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

10^ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΟΙΚΤΗ
& ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΑΘΗΝΑ, 22 - 24 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2019

Διαμορφώνοντας από Κοινού
το Μέλλον της Εκπαίδευσης

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΑΝΟΙΚΤΗΣ & ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΤΟΜΟΣ 3, ΜΕΡΟΣ Α

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα ως μέσο επικοινωνίας του μουσείου με το μαθητικό κοινό. Ευαισθητοποίηση και συμμετοχή της σχολικής κοινότητας στο χώρο του μουσείου

Δήμητρα Χατζημαρκάκη, Ειρήνη Σηφάκη

doi: [10.12681/icodl.2305](https://doi.org/10.12681/icodl.2305)

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα ως μέσο επικοινωνίας του μουσείου με το μαθητικό κοινό. Ευαισθητοποίηση και συμμετοχή της σχολικής κοινότητας στο χώρο του μουσείου

**Educational programs as a means of communicating the museum to the public.
Awareness and involvement of the school community in the museum area**

Δήμητρα Χατζημαρκάκη

Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης
dimchatzim@sch.gr

Ειρήνη Σηφάκη

Διδάσκουσα Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
sifaki.eirini@ac.eap.gr

Abstract

The object of this paper is the educational programmes offered by museums, in an attempt to attract and satisfy primary school students. In particular, through the study of current literature, this study is looking for ways in which the sectors involved in the educational programmes, the museum and the school, can create a successful cooperation with multiple benefits for both sides, having as a primary recipient and evaluator the student audience. Therefore, by selecting the Natural History Museum of Crete as a case study, we delve into the degree of satisfaction of both students and teachers after their participation in the programmes, through in situ observation, secondary archives research in the museum and questionnaire research. In conclusion, it was found that the learning and the main recreational experience of participating in educational programmes, creates the preconditions for a meaningful and lasting communicative relationship and participation between the school community and the museum.

Keywords: Communication, Museum, School, Student audience, Museum education, Educational programmes, Natural History Museum of Crete.

Περίληψη

Αντικείμενο της παρούσας έρευνας αποτελούν τα εκπαιδευτικά προγράμματα που προσφέρουν τα σύγχρονα μουσεία σε μια προσπάθεια να προσελκύσουν και να ικανοποιήσουν το μαθητικό κοινό της πρώτης βαθμίδας της εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, μέσα από τη μελέτη της σύγχρονης βιβλιογραφίας αναζητούμε τους τρόπους με τους οποίους οι εμπλεκόμενοι φορείς των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, το μουσείο και το σχολείο, μπορούν να δημιουργήσουν μια επιτυχημένη συνεργασία με πολλαπλά οφέλη και για τις δύο πλευρές, με κύριο αποδέκτη και κριτή το μαθητικό κοινό. Επιλέγοντας, ως μελέτη περίπτωσης το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης, ερευνούμε μέσω επιτόπιας παρατήρησης, έρευνας στα αρχεία του μουσείου και έρευνας με ερωτηματολόγια, το βαθμό ικανοποίησης τόσο του μαθητικού κοινού, όσο και των εκπαιδευτικών από τη συμμετοχή σε αυτά. Όπως διαπιστώθηκε, η μαθησιακή και κυρίως ψυχαγωγική εμπειρία της συμμετοχής στα εκπαιδευτικά προγράμματα δημιουργεί προϋποθέσεις για μια ουσιαστική και διαρκή σχέση επικοινωνίας και συμμετοχής της σχολικής κοινότητας με το μουσείο.

Λέξεις – Κλειδιά: Επικοινωνία, Μουσείο, Σχολείο, Μαθητικό κοινό, Μουσειοπαιδαγωγική, Εκπαιδευτικά προγράμματα, Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης.

1. Εισαγωγικά στοιχεία

Βασικός στόχος του σύγχρονου μουσείου αποτελεί η ουσιαστική επικοινωνία με το κοινό του και η διατήρηση του αμείωτου ενδιαφέροντός του μέσα στο ολοένα και πιο ανταγωνιστικό πολιτιστικό περιβάλλον. Προς την κατεύθυνση αυτή γίνονται αρκετές προσπάθειες για την προσέλκυση επισκεπτών, τη διερεύνηση των αναγκών τους, καθώς και την κάλυψη των εκπαιδευτικών, πνευματικών και κοινωνικών τους αναγκών, με τις εκθέσεις, τις εκδηλώσεις, τα εκπαιδευτικά προγράμματα και γενικότερα την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία που προσφέρουν στο κοινό τους (Hooper-Greenhill, 1994; Falk & Dierking, 2000).

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα αποτελούν την κύρια και αποτελεσματικότερη εκπαιδευτική και επικοινωνιακή δραστηριότητα του μουσείου με το μαθητικό κοινό, με στόχο την προσέλκυση και τη συμμετοχή του, και γενικότερα τη δημιουργία μιας ουσιαστικής σχέσης αλληλεπίδρασης μεταξύ των δύο θεσμών, του μουσείου και του σχολείου. Με το σχεδιασμό επιτυχημένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων για σχολικές ομάδες, το μουσείο επενδύει στο μελλοντικό του κοινό και επιτυγχάνει τη βιωσιμότητά του. Όμως οι παράγοντες που χαρακτηρίζουν ένα πρόγραμμα επιτυχημένο είναι υποκειμενικοί, και οι απόψεις των μουσειοπαιδαγωγών, των εκπαιδευτικών και των μαθητών διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους. Στην παρούσα μελέτη εστιάζουμε στις απόψεις του μαθητικού κοινού και των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης του νομού Ηρακλείου και επιχειρούμε να αποτυπώσουμε το βαθμό ικανοποίησής τους από τη συμμετοχή στα εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας Κρήτης (ΜΦΙΚ), καθώς και τα χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που προκαλούν το ενδιαφέρον και την ικανοποίησή τους. Ερευνητές υποστηρίζουν πως μια διασκεδαστική μουσειακή εμπειρία για τα παιδιά είναι πολύ πιθανό να οδηγήσει πιο γρήγορα στα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα και να εντυπωθεί θετικά στη μνήμη τους η επίσκεψη στο μουσείο (Caulton, 1998). Όταν λοιπόν τα παιδιά αποκτήσουν μια ευχάριστη εμπειρία με τη συμμετοχή τους σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, είναι πολύ πιθανό να ζητήσουν να ξαναεπισκεφθούν το μουσείο και να συμμετέχουν σε δράσεις που το τελευταίο διοργανώνει, ως θερμοί υποστηρικτές του.

Στο θεωρητικό μέρος της μελέτης πραγματοποιείται μια επισκόπηση της σύγχρονης βιβλιογραφίας του πεδίου στους τομείς της μουσειοπαιδαγωγικής και ειδικότερα στην οργάνωση και υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για σχολικές ομάδες από τα μουσεία καθώς και στη μεταξύ τους σχέση και συνεργασία. Στη συνέχεια, γίνεται παρουσίαση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Μουσείου και εξετάζονται οι στόχοι και οι διδακτικές μέθοδοι που εφαρμόζονται και οι καινοτομίες που εμφανίζουν. Η έρευνά μας συνεχίζεται με επιτόπια παρατήρηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που διεξάγονταν στο ΜΦΙΚ κατά το διάστημα Δεκέμβριος 2018 - Ιανουάριος 2019, μέσω συστηματικής καταγραφής σχολίων, αντιδράσεων και συμπεριφορών μαθητών/τριών ηλικίας 7 έως 12 ετών και των εκπαιδευτικών-συνοδών τους, με τη μορφή προσωπικού ημερολογίου της ερευνήτριας.

Το κυρίως μέρος της πρωτογενούς έρευνάς μας διεξήχθη με την ποσοτική μέθοδο και με εργαλεία συλλογής δεδομένων δύο ερωτηματολόγια, το πρώτο απευθύνονταν στους μαθητές και το δεύτερο στους εκπαιδευτικούς. Τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την έρευνα αναλύθηκαν με το στατιστικό πρόγραμμα SPSS και οδήγησαν σε συμπεράσματα ως προς την ικανοποίηση των παιδιών και των εκπαιδευτικών από τη συμμετοχή στα εκπαιδευτικά προγράμματα, αλλά και ως προς τις αντιλήψεις τους για την εξωσχολική εμπειρία στο μουσείο.

1.2 Το μαθητικό κοινό στο μουσειακό περιβάλλον

Έχει μεγάλη σημασία τα μουσεία να αναγνωρίζουν το κοινό στο οποίο απευθύνονται και να προσανατολίζουν τις δράσεις και τις εμπειρίες που προσφέρουν, ώστε οι ικανοποιημένοι επισκέπτες να δράσουν ως 'διαφημιστές', να προσελκύσουν νέο κοινό και να αποδώσουν αναγνωρισιμότητα στο μουσείο (Μπαντιμαρούδης, 2011). Η πλέον σημαντική κατηγορία

κοινού για τα μουσεία είναι τα παιδιά σχολικής ηλικίας, τα οποία θα αποτελέσουν το μελλοντικό ενθουσιώδες κοινό τους, καθώς οι καταναλωτικές τάσεις που διαμορφώνονται σε αυτή την ηλικία καθορίζουν και τις μετέπειτα επιλογές τους ως ενήλικες.

Το σύγχρονο μουσείο αποτελεί ένα χώρο όπου πραγματοποιείται η μη τυπική μάθηση. Η διαδικασία της μάθησης που πραγματοποιείται στο μουσείο είναι περισσότερο ελεύθερη και 'αυτόβουλη', που σημαίνει ότι τα άτομα μαθαίνουν κάτι επειδή το επιθυμούν και όχι επειδή τους επιβάλλεται, που αποτελεί και την προτιμώμενη μαθησιακή στρατηγική του 21^{ου} αιώνα (Falk J.κ.α., 2012). Η ψυχαγωγία που προσφέρεται στα μουσεία αποτελεί μια αποτελεσματική μέθοδο εκπαίδευσης, σύμφωνα με την καθολική άποψη ότι η μάθηση επιτυγχάνεται καλύτερα σε συνθήκες ευθυμίας και απόλαυσης (Hooper-Greenhill, 1994). Για το λόγο αυτό σημαντική προϋπόθεση για την προσέλκυση του εκπαιδευτικού και του μαθητικού κοινού είναι η προσφορά από το μουσείο ποικίλων ελκυστικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων για όλες τις ηλικίες και τα ενδιαφέροντα, συνδυάζοντας την επικοινωνιακή πολιτική με τον εκπαιδευτικό χαρακτήρα του μουσείου. Μια μοναδική ελκυστική μουσειακή εμπειρία θα δημιουργήσει στο συγκεκριμένο κοινό την ανάγκη και την επιθυμία να επιστρέφει πίσω τακτικά και να την ξαναβιώνει.

1.3 Δεσμοί και συνεργασία του σχολείου με το μουσείο

Από την πλευρά των εκπαιδευτικών, υπάρχει αυξανόμενη ανάγκη για επιστημονική στήριξη και προτάσεις για υποστηρικτικό υλικό, προκειμένου να συμμετέχουν με τις ομάδες τους σε εκπαιδευτικά προγράμματα ανάλογα με την ηλικία και το γνωστικό τους επίπεδο, καθώς και να προετοιμάζουν σωστά την επίσκεψή τους. Συνήθως όμως στα οργανωμένα εκπαιδευτικά προγράμματα οι εκπαιδευτικοί αναλαμβάνουν στη συνέχεια το ρόλο του συνοδού της σχολικής ομάδας που παρακολουθεί το πρόγραμμα, χωρίς να είναι απαραίτητη η ενεργή συμμετοχή τους στη διεξαγωγή του (Νικονάνου, 2015).

Από τη μεριά τους, οι υπεύθυνοι των εκπαιδευτικών τμημάτων των μουσείων επιδιώκουν τη συνεργασία με το χώρο της εκπαίδευσης και σχεδιάζουν εκπαιδευτικά προγράμματα που συνδέονται με τη σχολική ύλη, ενώ εξειδικεύονται πολλές φορές και σε συγκεκριμένες τάξεις και γνωστικά πεδία της ύλης. Στόχος τους είναι η διαμεσολάβηση ανάμεσα στα εκθέματα και το μαθητικό κοινό, η ικανοποίηση της παιδικής περιέργειας και της χαράς της ανακάλυψης, προκειμένου τα παιδιά να βιώσουν την αισθητική απόλαυση της μουσειακής εμπειρίας (Κύρδη, 2010). Για να το επιτύχουν ωστόσο, είναι απαραίτητο οι μουσειοπαιδαγωγοί να πληροφορηθούν για τις προϋπάρχουσες γνώσεις των παιδιών καθώς και τις μαθησιακές και κοινωνιολογικές ιδιαιτερότητες της κάθε σχολικής ομάδας, μέσα από μια ουσιαστική συνεργασία με τον/την εκπαιδευτικό της.

Για μια ουσιαστική σχέση και συνεργασία μουσείου και σχολείου, είναι απαραίτητο να προηγηθεί συστηματική ενημέρωση αμφοτέρων των πλευρών με επιμορφωτικές δράσεις και εργαστήρια, τόσο στο περιβάλλον του σχολείου όσο και στο μουσειακό χώρο, ώστε να υπάρχει εξοικείωση κυρίως των εκπαιδευτικών με το μουσειακό χώρο, για την προώθηση μιας θετικής και διαλεκτικής σχέσης ανάμεσα στο σχολείο και το μουσείο (Κύρδη, ό.π.). Όταν οι εκπαιδευτικοί αναλαμβάνουν κεντρικό ρόλο στη διεξαγωγή ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, διασφαλίζεται επίσης ότι οι δραστηριότητες που υλοποιούνται ανταποκρίνονται στις ιδιαιτερότητες και τα ενδιαφέροντα της συγκεκριμένης σχολικής τάξης (Νικονάνου, ό.π.).

1.4 Εκπαιδευτικά προγράμματα για σχολικές ομάδες στο μουσείο

Όπως διαφαίνεται από έρευνες σε αμερικανικά μουσεία, η συμμετοχή σε μουσειακό εκπαιδευτικό πρόγραμμα αποτελεί μια αξιοσημείωτη εμπειρία για τα παιδιά όταν υπάρχει σύνδεση με δραστηριότητες στην τάξη, καθώς με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται η εξατομίκευση της εμπειρίας (Falk & Dierking, 2000). Τα μουσεία τα τελευταία χρόνια

επιδιώκουν να σχεδιάζουν και να υλοποιούν εκπαιδευτικά προγράμματα συνδεδεμένα με τα σχολικά αναλυτικά προγράμματα, καθώς έτσι δημιουργούν μια σχέση αλληλεπίδρασης και συνεργασίας με τη σχολική εκπαιδευτική και μαθητική κοινότητα, και επιβεβαιώνονται ως χώροι ενεργής μάθησης και ποιοτικής ψυχαγωγίας. Οι σχολικές επισκέψεις σε οργανωμένα εκπαιδευτικά προγράμματα του μουσείου προγραμματίζονται συνήθως από τους/τις εκπαιδευτικούς της σχολικής τάξης με κριτήριο τη θεματική τους, το σχολικό αναλυτικό πρόγραμμα και τα ενδιαφέροντα των παιδιών.

Σύμφωνα με έρευνες, τα άτομα αφομοιώνουν καλύτερα τη γνώση όταν προσλαμβάνεται μέσω των αισθήσεων και εμπεδώνουν τις εμπειρίες που βιώνουν μέσω αυτού του τρόπου επαφής τους με τα αντικείμενα, δηλαδή μέσω της όρασης, της αφής, της ακοής, κ.α. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα που οργανώνονται από τα μουσεία έχουν στηριχθεί, κατά μεγάλο μέρος, σε αυτή την παιδαγωγική αρχή, σύμφωνα με την οποία τα άτομα αφομοιώνουν και εμπεδώνουν καλύτερα αυτά στα οποία τα ίδια πράττουν και συμμετέχουν ενεργά (Σαλή, 1998).

Μέρος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων πολύ συχνά αποτελούν τα «φύλλα εργασίας» ή αλλιώς «φύλλα/υλικό δραστηριοτήτων», τα οποία χρησιμοποιούνται ως εκπαιδευτικά εργαλεία στα πλαίσια εφαρμογής της ανακαλυπτικής μεθόδου, με στόχο τη δραστηριοποίηση των παιδιών μέσα από την εξερεύνηση, τη δημιουργική δραστηριότητα και το παιχνίδι (Νικονάνου, 2015). Η αξιοποίησή τους σε σχολικές ομάδες, δίνει επίσης μια κοινωνική διάσταση στη μουσειακή εμπειρία των παιδιών, καθώς διευκολύνει τη δημιουργία ενός πλαισίου συνεργασίας και αλληλεπίδρασης μεταξύ τους. Ένα ακόμα πολύ χρήσιμο εκπαιδευτικό εργαλείο είναι τα υλικά αντικείμενα/ζώα/φυτά που προσφέρονται για απτική επαφή και δραστηριότητες ανακάλυψης (touch-on artifacts).

Μια επίσης σημαντική παράμετρος είναι ο ρόλος που διαδραματίζει ο εκπαιδευτικός-συνοδός της σχολικής ομάδας κατά την επίσκεψη στο μουσείο, ο οποίος φαίνεται να διαφοροποιείται ανάλογα με το είδος της σχολικής επίσκεψης στο μουσείο. Συγκεκριμένα, όταν πρόκειται για μια 'προσανατολισμένη' επίσκεψη, δηλαδή συμμετοχή των παιδιών σε κάποιο πρόγραμμα που έχει σχεδιαστεί από το μουσείο και περιλαμβάνει ξενάγηση, διάλεξη ή/και επίδειξη από μουσειοπαιδαγωγούς, ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού περιορίζεται σε αυτόν του συνοδού και ρυθμιστή πρακτικών θεμάτων, ατομικών αναγκών και συμπεριφοράς των παιδιών (Κολιόπουλος, 2005).

Αντίθετα, στην περίπτωση του ολοκληρωμένου εκπαιδευτικού προγράμματος, το οποίο περιλαμβάνει διαδικασίες που πρέπει να γίνουν πριν και μετά την επίσκεψη, ο εκπαιδευτικός καλείται να αναλάβει πιο ουσιαστικό ρόλο. Συγκεκριμένα, θα πρέπει πριν την επίσκεψη να επισκεφθεί το χώρο του μουσείου και να προσδιορίσει τις δυνατότητες και τους περιορισμούς του, ώστε οι μαθητές/τριές του να επωφεληθούν δημιουργικά από την επίσκεψη σε αυτόν (Σηφάκη, 2012). Στη συνέχεια οφείλει να επιλέξει το θέμα του προγράμματος και να το προσαρμόσει στο γνωστικό επίπεδο, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των παιδιών της τάξης του. Έπειτα ακολουθεί η φάση της αξιολόγησης-εμπέδωσης επιστρέφοντας στη σχολική τάξη, μέσα από δραστηριότητες που αξιοποιούν τη συναισθηματική εμπειρία του μουσείου στην οικοδόμηση και εμπέδωση της νέας γνώσης (Κολιόπουλος, ό.π.)

Αναπόσπαστο κομμάτι κάθε εκπαιδευτικής δράσης που οργανώνεται από το μουσείο, και ειδικότερα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που απευθύνονται σε μαθητικές ομάδες, αποτελεί το στάδιο της συστηματικής έρευνας κοινού και της αξιολόγησης, το οποίο θα καθορίσει τα δυνατά και αδύναμα σημεία του και θα οδηγήσει σε διορθωτικές αλλαγές (Βέμη, κ.α., 2011). Τα περισσότερα μουσεία συλλέγουν πληροφορίες και δεδομένα σχετικά με τα εκπαιδευτικά τους προγράμματα μέσω ερωτηματολογίων που απευθύνονται σε εκπαιδευτικούς-συνοδούς των παιδιών, μετά το τέλος της εκπαιδευτικής επίσκεψής τους, όπως συνέβη και στο μουσείο της μελέτης μας, το οποίο κατά την περίοδο 2016-2018 πραγματοποίησε συστηματική έρευνα αξιολόγησης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του. Δυστυχώς, όμως, δεν υπήρξε επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων που συνέλεξαν,

πιθανόν λόγω έλλειψης ειδικού προσωπικού, διαθέσιμου χρόνου και υλικών πόρων, αξιοποιήθηκαν όμως, σε κάποιο βαθμό, στην παρούσα έρευνα.

1.5 Παράγοντες που ευνοούν την ενεργή συμμετοχή των μαθητών/τριών στα εκπαιδευτικά προγράμματα

Μια πολύ αποδοτική στρατηγική για την ενίσχυση τόσο του ατομικού όσο και του ομαδικού στοιχείου της προσωπικότητας του/ης μαθητή/τριας αποτελεί η παιδοκεντρική προσέγγιση της βιωματικής-επικοινωνιακής διδασκαλίας. Σύμφωνα με αυτήν, μέσα από την ενεργή συμμετοχή στην ομάδα, τα παιδιά θα βιώσουν τη χαρά της κοινής δράσης και θα καλλιεργήσουν τη συνεργασία και την αλληλεγγύη μεταξύ τους (Χρυσάφιδης στο Goehlich, 2003), αρκεί να τους προσφέρουμε ευκαιρίες να παίρνουν πρωτοβουλίες, να κάνουν νέες ανακαλύψεις, να συλλέγουν εμπειρίες, να δείχνουμε σεβασμό στις απορίες και τα ερωτήματά τους και να τα ενισχύουμε ώστε να εμπιστεύονται τον εαυτό τους (Malaguzzi στο Goehlich, ό.π.).

Στα εκπαιδευτικά προγράμματα συχνά γίνεται χρήση μέσων και εργαλείων που στοχεύουν στην κινητοποίηση του ενδιαφέροντος και της συμμετοχής της ομάδας, και συμβάλουν στην ουσιαστική κατανόηση του υπό επεξεργασία θέματος. Τέτοιες τεχνικές αποτελούν το θεατρικό παιχνίδι, τα διάφορα ομαδικά παιχνίδια γνώσεων και τα εργαστήρια δημιουργικών κατασκευών, τα οποία εξυπηρετούν τους εκπαιδευτικούς και ψυχαγωγικούς στόχους των εκπαιδευτικών προγραμμάτων (Τσιτούρη, 2010).

Σημαντικό ρόλο στη μη τυπική μάθηση διαδραματίζει η κίνηση του σώματος, ιδιαίτερα στην παιδική ηλικία, όπου τα παιδιά ανακαλύπτουν τον κόσμο μέσω της δράσης (Ρούσσου, 2008). Λαμβάνοντας λοιπόν τα παραπάνω υπόψη, επιδιώκεται, μέσω των νέων τεχνολογικών μέσων, η βιωματική διάδραση για την απόκτηση εμπειριών και την εκμάθηση εννοιών με ψηφιακά εκθέματα ή διατάξεις όπου η διάδραση απαιτεί μόνο τη σωματική κίνηση του επισκέπτη-χρήστη, όπως πραγματοποιείται στη σεισμική τράπεζα-προσομοιωτή σεισμού του μουσείου της μελέτης μας. Με αυτά τα στοιχεία εξασφαλίζεται η απόκτηση μιας «θετικά αξιωματημένης εμπειρίας» των παιδιών από την επίσκεψη στο μουσείο (Νικονάνου, 2015). Η πραγματική μάθηση και η προοπτική αλλαγής στην αντίληψη ενός ατόμου πραγματοποιούνται μέσω της δράσης και της συμμετοχής (Hooper-Greenhill, 1994).

2. Μεθοδολογία της έρευνας

2.1 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Η παρούσα μελέτη επιχειρεί να διερευνήσει την αποτύπωση της εμπειρίας των μαθητών/τριών και των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης του νομού Ηρακλείου από τη συμμετοχή τους στα εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας Κρήτης. Συγκεκριμένα, επιχειρούμε να ερευνήσουμε κατά πόσο η προετοιμασία στο σχολείο από τους/τις εκπαιδευτικούς και τα παιδιά πριν τη συμμετοχή τους στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα επηρεάζει το βαθμό ικανοποίησής τους, το πώς αξιολογούν οι εκπαιδευτικοί την αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του μουσείου και ποιες είναι οι προσδοκίες τους όσον αφορά το μαθητικό κοινό και τις αντιδράσεις του, ποιος είναι ο δικός τους ρόλος στη διεξαγωγή του εκπαιδευτικού προγράμματος από τον/την μουσειοπαιδαγωγό και αν τους ικανοποιεί, καθώς και τι προτείνουν για τη βελτίωση της συνολικής εμπειρίας των σχολικών κοινοτήτων από τη συμμετοχή στα εκπαιδευτικά προγράμματα.

Στη συνέχεια, όσον αφορά τους/τις μαθητές/τριες ηλικίας 7-12 ετών, μας ενδιαφέρει η διερεύνηση των λόγων για τους οποίους επισκέπτονται το μουσείο και ποια χαρακτηριστικά απολαμβάνουν σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, ποια είναι τα στοιχεία που τους αρέσουν και τα διασκεδάζουν. Ακόμη, αναζητούμε να μάθουμε ποιους κανόνες του μουσείου δεν αποδέχονται εύκολα τα παιδιά αυτής της ηλικίας και κατά πόσο αυτοί επηρεάζουν τη συνολική τους μουσειακή εμπειρία. Τέλος, προσπαθούμε να αφογκραστούμε τι έχουν να προτείνουν τα

παιδιά για τον εμπλουτισμό και την αναβάθμιση της εμπειρίας τους με στοιχεία ψυχαγωγίας και διασκέδασης.

2.2 Ερευνητικά εργαλεία-Δείγμα

Η έρευνά μας στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας ξεκίνησε με τη μέθοδο της επιτόπιας, μη συμμετοχικής παρατήρησης, κατά τη διεξαγωγή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων με σχολικές ομάδες, με καταγραφή συμπεριφορών και αντιδράσεων και των δύο πλευρών, μαθητών/τριών και εκπαιδευτικών. Μετά από ένα διάστημα περίπου 2 μηνών δημιουργήσαμε, μετά από μελέτη ερωτηματολογίων άλλων παρόμοιων ερευνητικών προσπαθειών, δύο ερωτηματολόγια, ένα για τα παιδιά και ένα για τους εκπαιδευτικούς, με ερωτήσεις κυρίως συναισθηματικού περιεχομένου (Βλάχου, 2018). Για πρακτικούς λόγους καθορίσαμε ως ομάδα στόχου τα παιδιά ηλικίας 7-12 ετών, που φοιτούν δηλαδή στη Β έως και ΣΤ τάξη του δημοτικού σχολείου. Το δείγμα μας αποτέλεσαν 161 μαθητές/τριες από 6 διαφορετικά σχολεία και 9 εκπαιδευτικοί που παρακολούθησαν τα προγράμματα με τους μαθητές/τριες κατά το διάστημα της κυρίως έρευνάς μας, από 31-01-2019 έως 08-02-2019.

Τα παιδιά και οι εκπαιδευτικοί, αφού παρακολούθησαν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια, ανώνυμα και εμπιστευτικά, σε ώρα του σχολικού προγράμματος, και συγκεκριμένα δόθηκαν από τους εκπαιδευτικούς μόνο στα παιδιά των οποίων οι γονείς είχαν συναινέσει γραπτά στη συμμετοχή τους στην έρευνά μας. Τα ερωτηματολόγια μας σκοπό είχαν να αντικατοπτρίσουν όσο το δυνατόν πιο αντικειμενικά το βαθμό ικανοποίησης των μαθητών/τριών αλλά και των εκπαιδευτικών από τα εκπαιδευτικά προγράμματα στα οποία συμμετείχαν και να αποτυπώσουν τις αντιλήψεις τους για την εξωσχολική εμπειρία στο μουσείο.

3. Επιτόπια παρατήρηση και κριτική ανάλυση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για σχολικές ομάδες στο ΜΦΙΚ

Όσον αφορά στη διδακτική μέθοδο που εφαρμόζουν οι μουσειοπαιδαγωγοί, παρατηρήσαμε πως αυτή διαφέρει σε κάθε στάδιο διεξαγωγής του προγράμματος. Στην πρώτη φάση γνωριμίας με το Μουσείο, οι μουσειοπαιδαγωγοί προσπαθούν με τη μαιευτική και τη μέθοδο των ερωταπαντήσεων να εκμαιεύσουν από τα παιδιά την προϋπάρχουσα γνώση σχετικά με τους κανόνες συμπεριφοράς μέσα στο μουσείο και με αυτόν τον τρόπο να δεσμεύσουν τα παιδιά με ένα «προφορικό συμβόλαιο» ώστε να επιτύχουν την τήρηση των κανόνων. Ωστόσο, στο ΜΦΙΚ δεν ισχύει παντού ο κανόνας του «δεν αγγίζουμε τα εκθέματα» καθώς υπάρχει ένας ειδικά διαμορφωμένος χώρος για τα παιδιά, ο 'Ερευνότοπος', και οι μουσειοπαιδαγωγοί φροντίζουν να διευκρινίζουν τι μπορούν και τι δεν μπορούν να αγγίξουν μέσα στο μουσείο, καθώς και για ποιο λόγο, πρακτική που δίνει νόημα στους παγιωμένους και απογοητευτικούς κανόνες του μουσείου.

Αναφορικά με την έναρξη του εκπαιδευτικού προγράμματος, συνήθως χρησιμοποιείται κάποιος προοργανωτής της εκπαιδευτικής διαδικασίας, συνήθως κάποιο παιχνίδι ή κάποιο υποτιθέμενο πρόβλημα προς επίλυση. Για παράδειγμα, στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Προστατεύομαι από το σεισμικό κίνδυνο», το πρόγραμμα ξεκινάει με την επίσκεψη στη σεισμική τράπεζα του μουσείου-προσομοιωτής σεισμού, η οποία ως βιωματική εμπειρία διεγείρει όλες τις αισθήσεις και αποτελεί μια πολύ αποτελεσματική έναρξη του προγράμματος. Στο επόμενο στάδιο συνήθως γίνεται ο χωρισμός των ομάδων εργασίας, σύμφωνα με τη θεωρία της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας. Ο/η μουσειοπαιδαγωγός ιδανικά επιθυμεί να χωρίσει τα παιδιά σε ισότιμες, ανομοιογενείς στη σύνθεσή τους, ομάδες, οι οποίες να μπορούν να συνεργαστούν προς την αναζήτηση της γνώσης και την απόκτηση μιας ευχάριστης εμπειρίας. Στη συνέχεια του προγράμματος και προκειμένου να πραγματοποιηθεί εμβάθυνση στα επιμέρους γνωστικά αντικείμενα που πραγματεύονται τα εκπαιδευτικά προγράμματα, εφαρμόζονται η ερευνητική μέθοδος, ή εναλλακτικά η μέθοδος της ανακάλυψης, η οποία είναι

πολύ διαδεδομένη τα τελευταία χρόνια στην υλοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε μουσεία φυσικής ιστορίας και επιστημών. Ως εκπαιδευτικό μέσο χρησιμοποιούνται τα φύλλα εργασίας, ιδιαίτερα στις τελευταίες τάξεις του δημοτικού σχολείου, που διαθέτουν περισσότερη εξοικείωση με το γραπτό λόγο. Συνήθως διατυπώνονται ερωτήματα στα οποία τα παιδιά καλούνται να ανακαλύψουν τις απαντήσεις, διερευνώντας και παρατηρώντας τα εκθέματα και τις λεζάντες-πληροφορίες που τα συνοδεύουν. Σε άλλη περίπτωση καλούνται τα παιδιά να μελετήσουν και να ομαδοποιήσουν, συνήθως στις μικρότερες ηλικίες, ζώα ή φυτά, ανάλογα με κάποια διακριτά χαρακτηριστικά τους. Ως προς τα φύλλα εργασίας παρατηρήθηκε ότι, ενώ αρχικά υπήρχε αρκετό ενδιαφέρον για την ανακάλυψη των απαντήσεων και τη συμπλήρωσή τους, προς το τέλος της διαδικασίας μόνο λίγα παιδιά τα συμπληρώνουν. Μετά την υλοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος κατέληξαν στα χέρια του/της εκπαιδευτικού χωρίς να διευκρινίζεται η περαιτέρω πορεία τους στη μαθησιακή διαδικασία, η οποία φάνηκε να επαφίεται στον/στην εκπαιδευτικό και την ευρηματικότητά του.

Τέλος, σχετικά με τη χρήση νέων τεχνολογιών στα εκπαιδευτικά προγράμματα του μουσείου, αυτή περιορίζεται στη χρήση οθονών προβολής βίντεο για την πλειοψηφία των προγραμμάτων. Σύμφωνα με έρευνα ένα ελάχιστο ποσοστό των μουσείων, μόλις το 7%, χρησιμοποιεί τις νέες τεχνολογίες στα πλαίσια των εκπαιδευτικών τους προγραμμάτων (Μπούνια, 2010). Όσον αφορά το μουσείο αναφοράς μας, μόνο στο πρόγραμμα «Προστατεύομαι από το σεισμικό κίνδυνο» γίνεται πιο ευρεία χρήση κάποιων εκθεμάτων που χρησιμοποιούν τις νέες τεχνολογίες, όπως η σεισμική πλατφόρμα, ένα διαδραστικό έκθεμα στο οποίο, μέσα από μια οθόνη H/Y, καταγράφει τη φυσική δραστηριότητα των παιδιών που βρίσκονται πάνω της με τη μορφή γραφημάτων. Σημαντική θέση στο ίδιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα κατέχει και το διαδραστικό έκθεμα του προσομοιωτή τσουνάμι, το οποίο, με την κίνηση από τα παιδιά ενός μοχλού, προκαλεί τσουνάμι σε δύο διαφορετικά είδη ακτών.

Γενικά παρατηρήσαμε ότι τα παιδιά εντυπωσιάζονται όταν έρχονται σε επαφή με εκθέματα που κινούνται, όπως δεινόσαυρους που κουνούν κεφάλι και ουρά, σχολική αίθουσα που δονείται, τσουνάμι που «επιτίθεται» στις ακτές, κ.α. Αυτό συνάδει με τη φύση των παιδιών, τα οποία επιδιώκουν να κινούνται διαρκώς, αφού και μέσω της δράσης αυτής μαθαίνουν τον κόσμο που τα περιβάλλει. Επίσης ο ενθουσιασμός των παιδιών είναι έκδηλος σε όσα προγράμματα επιτρέπεται η απτική επαφή των παιδιών με τα εκθέματα, όπως διαπιστώσαμε και στον Ερευνότοπο του μουσείου, όπου τα παιδιά ενθουσιάζονται που μπορούν να χαϊδέψουν και να νιώσουν την υφή των ταριχευμένων ζώων.

Τέλος, μετά από παρατήρηση των εκπαιδευτικών-συνοδών των σχολικών ομάδων, διαπιστώσαμε πως ο ρόλος τους συχνά περιορίζεται στο να επιβλέπουν και να επαναφέρουν στην τάξη την ομάδα, να βοηθούν στην ερευνητική διαδικασία, όταν τους ζητηθεί, και γενικά υιοθετούν παθητικό ρόλο στην όλη διαδικασία. Η στάση αυτή εν μέρει δικαιολογείται καθώς δε βρίσκονται στο οικείο περιβάλλον της σχολικής αίθουσας και νιώθουν ανεπαρκείς και αμήχανοι, ενώ ίσως και να θέλουν να αποδεσμευτούν για λίγο από την ευθύνη της μαθησιακής διαδικασίας. Συναντήσαμε όμως και κάποιους/ες εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα με έκδηλο ενθουσιασμό και ενίσχυναν με τη στάση τους την ικανοποίηση των μαθητών/τριών τους.

4. Ανάλυση των παρατηρήσεων και προτάσεων των εκπαιδευτικών-συνοδών των μαθητών/τριών στα πλαίσια εσωτερικής αξιολόγησης του ΜΦΙΚ

Τα μουσεία, μέσα στα πλαίσια μιας οργανωμένης επικοινωνιακής πολιτικής και στην προσπάθειά τους να αναπτύξουν ουσιαστική σχέση με τις σχολικές μονάδες και τους εκπαιδευτικούς, διεξάγουν κατά καιρούς έρευνες κοινού και οργανώνουν διαδικασίες αξιολόγησης των εκπαιδευτικών τους προγραμμάτων, ώστε να ενισχύσουν την αποτελεσματικότητά τους και να κερδίσουν την ενεργή συμμετοχή του μαθητικού κοινού στις δραστηριότητές τους.

Στα πλαίσια της έρευνάς μας στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας μας επιτράπηκε πρόσβαση σε περιορισμένο αριθμό ανώνυμων ερωτηματολογίων από εκπαιδευτικούς- συνοδούς σχολικών ομάδων της περιόδου 2016-2018, από τα οποία καταγράψαμε κάποιες παρατηρήσεις και προτάσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τα εκπαιδευτικά προγράμματα που παρακολούθησαν. Όπως κατέγραψαν λοιπόν οι εκπαιδευτικοί, η διδακτική προσέγγιση και οι εκπαιδευτικές μέθοδοι που εφαρμόζονται από τη μουσειοπαιδαγωγική ομάδα του μουσείου έχουν μεγάλη απήχηση στα παιδιά, η πλούσια θεματολογία τους κρατά αμείωτο το ενδιαφέρον τους και με τη σωστή οργάνωσή τους, σύμφωνα με την ηλικία τους, επιτυγχάνουν το αναμενόμενο αποτέλεσμα, που είναι η δημιουργία μιας πλούσιας μαθησιακής και ψυχαγωγικής εμπειρίας στα παιδιά. Οι βιωματικές μέθοδοι και τα διαδραστικά εκθέματα, σε συνδυασμό με την ομαδοσυνεργατική και παιγνιώδη προσέγγιση της μάθησης ανταποκρίνονται στις προσδοκίες των εκπαιδευτικών και της σχολικής ομάδας και γενικά οι «εμψυχωτές» του μουσείου επιτυγχάνουν να κεντρίσουν το ενδιαφέρον των παιδιών και να διαχειριστούν με αποτελεσματικό τρόπο τη δυναμική των εκάστοτε σχολικών ομάδων.

Στο θεωρητικό μέρος της μελέτης μας αναφερθήκαμε στο σημαντικό στάδιο της προετοιμασίας των παιδιών από τους εκπαιδευτικούς πριν την επίσκεψη σε κάποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του μουσείου. Ωστόσο, διαπιστώθηκε ότι οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί δεν προετοίμασαν τη σχολική ομάδα είτε λόγω έλλειψης χρόνου στο ημερήσιο διδακτικό πρόγραμμα, είτε λόγω άγνοιας ή/και έλλειψης ουσιαστικής επικοινωνίας και συνεργασίας με τον/την μουσειοπαιδαγωγό- υπεύθυνο/-η για τα εκπαιδευτικά προγράμματα και η παράλειψη αυτή, όπως προαναφέραμε, στερεί από τα παιδιά την πλήρη αξιοποίηση της μουσειακής εμπειρίας.

Διαπιστώσαμε επίσης πως οι εκπαιδευτικοί προτιμούν τις μικρές και περισσότερο ευέλικτες ομάδες παιδιών, ώστε να υπάρχει ουσιαστική συμμετοχή και αλληλεπίδραση όλων των μαθητών/τριών και επίσης, όπως αναφέρθηκε, να είναι περισσότερο 'ελεγχόμενες' οι ομάδες. Εξέφρασαν ακόμα την επιθυμία να υπάρξουν χώροι ανάπαυσης και αναψυχής, όπου τα παιδιά να μπορούν να καθίσουν και να ξεκουραστούν κατά τη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος.

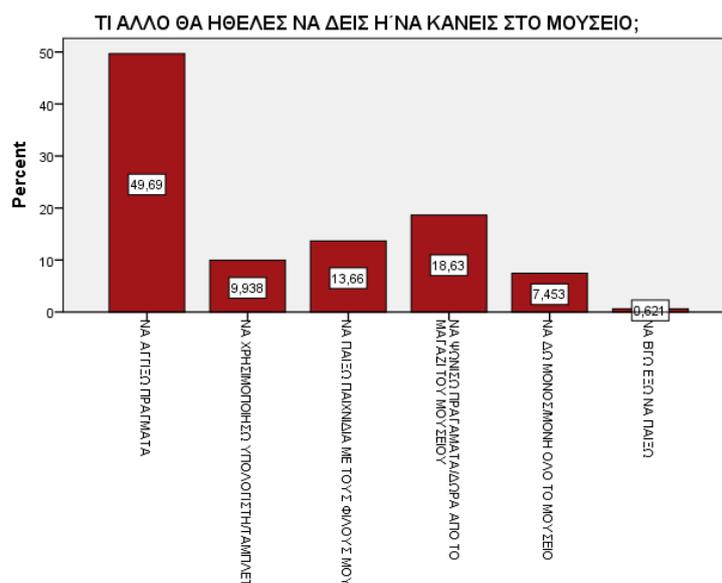
Καταλήγοντας, οι εκπαιδευτικοί κατέθεσαν τις προτάσεις τους για εμπλουτισμό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων με περισσότερες βιωματικές δραστηριότητες, με εφαρμογές νέων τεχνολογικών μέσων, βίντεο-προβολές σε μεγάλες οθόνες, όπου οι κινούμενες εικόνες συνδυάζονται με ήχο, διαδραστικά παιχνίδια και χρήση τάμπλετ, για τη διατήρηση του αμείωτου ενδιαφέροντος των μαθητών /τριών τους. Προτάθηκε επίσης η οργάνωση κάποιων παρουσιάσεων ως εφαρμογή και επισφράγιση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

5.Αποτελέσματα της έρευνας ικανοποίησης του μαθητικού κοινού και των εκπαιδευτικών από τα εκπαιδευτικά προγράμματα του Μ.Φ.Ι.Κ.

5.1 Αποτελέσματα από την έρευνα ικανοποίησης του μαθητικού κοινού

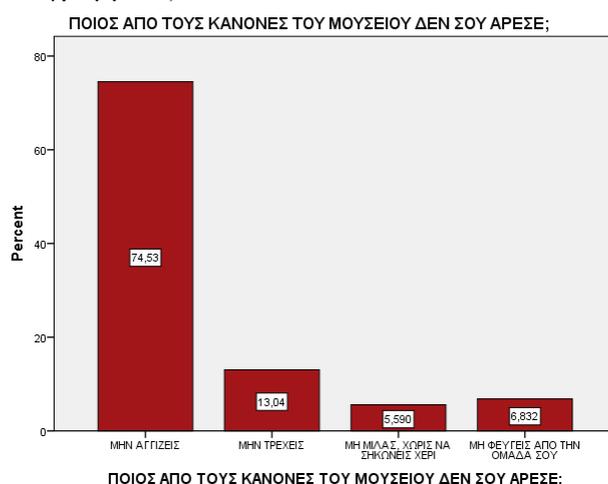
Σε γενικά πλαίσια οι μαθητές/τριες έμειναν σχεδόν απόλυτα ευχαριστημένοι/ες με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που παρακολούθησαν. Η βιωματική εμπειρία του φαινομένου του σεισμού ήταν το στοιχείο που κέρδισε περισσότερο τα παιδιά και ικανοποίησε τις αισθήσεις τους και την περιέργειά τους, ενώ η πλειοψηφία δήλωσε πως θα ήθελε να τη βιώσει ξανά.

Σε ερώτηση σχετικά με το τι άλλο θα ήθελαν να δουν ή να κάνουν στο μουσείο, σχεδόν τα μισά παιδιά αυτό που ήθελαν περισσότερο ήταν να αγγίξουν πράγματα μέσα στο μουσείο. Σύμφωνα με ευρήματα πρόσφατης έρευνας στο ΜΦΙΚ, τα παιδιά προσελκύονται περισσότερο και κατακτούν τη μάθηση μέσα από δραστηριότητες που περιλαμβάνουν απτική επαφή και διερευνητική ψηλάφηση με χρήση και των αντιληπτικών αισθήσεων της ακοής και της όσφρησης (Καλεσοπούλου, 2014) (Διάγραμμα 1).



Διάγραμμα 1. Επιλογές μέσα στο Μουσείο

Η πλειοψηφία των παιδιών δυσανεκτήθηκε κυρίως με τον κανόνα που δεν τους επέτρεπε να ακουμπούν πράγματα μέσα στο μουσείο, καθώς, όπως αναφέρθηκε, σε αυτή την ηλικία τα παιδιά αντιλαμβάνονται τον κόσμο και τα πράγματα γύρω τους μέσα από τις αισθήσεις τους και την απτική επαφή (Διάγραμμα 2).



Διάγραμμα 2. Οι κανόνες του Μουσείου

Ως προς το τι άλλο θα ήθελαν να υπάρχει στο μουσείο, τα περισσότερα παιδιά πρότειναν να υπάρχουν οθόνες 3D, κυλικείο και στολές μεταμφιέσεων για θεατρικό παιχνίδι. Κάποια θα ήθελαν επίσης να υπάρχουν τάμπλετ για χρήση από τα παιδιά και να γίνεται προβολή ταινιών, επιβεβαιώνοντας τη γενικότερη διαπίστωση ότι διανύουμε την εποχή της εικόνας και της πολυδιάστατης εικονικής πραγματικότητας (Διάγραμμα 3)



Διάγραμμα 3. Προτάσεις για το χώρο του Μουσείου

Καταλήγοντας, το 80,12% των μαθητών/τριών, μας δήλωσαν πως θα ήθελαν να ξαναζήσουν την εμπειρία του μουσείου, ενώ το 18,01 ίσως, ενώ μόλις το 1,86 απάντησαν αρνητικά. Οπότε συμπεραίνουμε πως ικανοποιήθηκαν οι προσδοκίες τους από τη συμμετοχή στα εκπαιδευτικά προγράμματα.

5.2 Αποτελέσματα από την έρευνα ικανοποίησης των εκπαιδευτικών

Μελετώντας τα ερωτηματολόγια των εκπαιδευτικών, συμπεραίνουμε πως η επίσκεψη σε μουσειακά προγράμματα επιλέγεται στον ίδιο βαθμό, τόσο από τους εκπαιδευτικούς με μικρή, όσο και με μεγαλύτερη προϋπηρεσία στη διδακτική πρακτική, θεωρούν δηλαδή τη μουσειακή επίσκεψη ως μια εμπειρία που αξίζει να βιώσουν οι μαθητές/τριές τους.

Από τους εκπαιδευτικούς που απάντησαν ότι είχαν κάνει προετοιμασία πριν την επίσκεψη στο μουσείο το 77,78 δήλωσε ότι η προετοιμασία πραγματοποιήθηκε μέσα από τα μαθήματα της μελέτης περιβάλλοντος, της ιστορίας και της γλώσσας αλλά και με αναζήτηση και παρουσίαση μέσω ηλεκτρονικών υπολογιστών, αλλά κανένας δεν αναφέρθηκε στο εκπαιδευτικό υλικό που προτείνεται από το διαδικτυακό τόπο του μουσείου. Η άγνοια των εκπαιδευτικών για την προετοιμασία της σχολικής ομάδας που προτείνεται, επιβεβαιώνεται και από το εξής σχόλιο που αφορά το προπαρασκευαστικό μέρος που έπρεπε να διεξαχθεί με δραστηριότητες στο σχολείο πριν την επίσκεψη: «Δε γνωρίζαμε ότι υπήρχε κάποιο υλικό, οπότε δεν ακολουθήσαμε κάποιο προπαρασκευαστικό στάδιο».

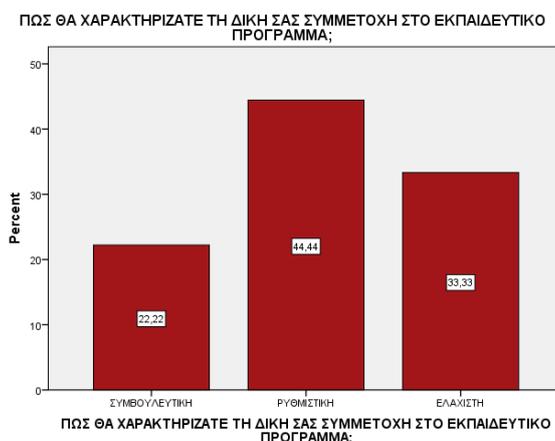
Από μια σειρά ερωτήσεων που αφορούσαν το βαθμό ικανοποίησης από τη μουσειοπαιδαγωγική ομάδα, συμπεραίνουμε πως η εξυπηρέτηση του προσωπικού του μουσείου ήταν πολύ ικανοποιητική και ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες των εκπαιδευτικών καθώς και η οργάνωση και οι διδακτικές μέθοδοι που εφαρμόστηκαν κατά τη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος ήταν επίσης αρκετά αποτελεσματικές. Όσον αφορά τη χρήση νέων τεχνολογιών, οι απόψεις των εκπαιδευτικών δίστανται, με τους περισσότερους να απαντούν αρκετά, συμπεραίνουμε όμως πως υπάρχουν περιθώρια επέκτασης και βελτίωσης της χρήσης τους. Επίσης, σε αρκετά μεγάλο βαθμό οι εκπαιδευτικοί έκριναν ότι οι ίδιες συνεργάστηκαν πολύ καλά με τον/την μουσειοπαιδαγωγό, το εκπαιδευτικό πρόγραμμα συνδεόταν με το σχολικό αναλυτικό πρόγραμμα και το συμπλήρωνε, και σε αρκετά μεγάλο βαθμό θεώρησαν πως οι γνώσεις από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα θα βοηθήσουν στην εργασία τους.

Συμπεραίνουμε επίσης ότι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ανταποκρίθηκε με επιτυχία στις προσδοκίες των εκπαιδευτικών και έκριναν ότι τα παιδιά έδειξαν από πολύ έως αρκετό ενδιαφέρον κατά την διάρκεια του προγράμματος. Σημαντικό επίσης είναι το γεγονός ότι οι εκπαιδευτικοί διαπίστωσαν πως τα παιδιά ανέπτυξαν πολύ καλή επικοινωνία με τον/την μουσειοπαιδαγωγό καθώς αυτό δείχνει την ευχάριστη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα.

Ως προς τη συμπεριφορά τους κατά τη διάρκεια του προγράμματος, ωστόσο, οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών δείχνουν ότι τα περισσότερα παιδιά είχαν πολύ καλή συμπεριφορά, κανένας εκπαιδευτικός δεν απάντησε πως τα παιδιά βαρέθηκαν, κάποιοι απάντησαν πως τα παιδιά ξέφυγαν από τη σχολική ρουτίνα και διασκέδασαν, έμαθαν πολλά ενδιαφέροντα πράγματα, βελτίωσαν τις σχέσεις μεταξύ τους, συνεργάστηκαν και ανέλαβαν ποικίλες δράσεις. Όλοι οι εκπαιδευτικοί συμφώνησαν ότι τα παιδιά βίωσαν τη **χαρά της έρευνας και της ανακάλυψης**. Διαπιστώνουμε επίσης ότι το πρόγραμμα ανταποκρινόταν σε μεγάλο βαθμό στην ηλικιακή βαθμίδα και το μαθησιακό επίπεδο των μαθητών/τριών τους, και τα παιδιά έδειξαν αρκετό ενδιαφέρον για το πρόγραμμα και αργότερα, επιστρέφοντας στην τάξη.

Φαίνεται, τέλος, πως τα παιδιά δεν ψώνισαν αναμνηστικά ή δώρα από το πωλητήριο του μουσείου, λόγω και του περιορισμένου χρόνου που είχαν στη διάθεσή τους. Η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώθηκε και κατά την επιτόπια παρατήρηση των σχολικών επισκέψεων, με εμφανή την απογοήτευση των παιδιών που δεν πρόλαβαν να επισκεφθούν το πωλητήριο, καθώς ήταν μέσα στις προσδοκίες τους κατά τον προγραμματισμό της επίσκεψής τους. Καταλήγοντας, πάντως, όλοι οι εκπαιδευτικοί δήλωσαν ότι οι μαθητές/τριές τους πέρασαν πολύ καλά στην επίσκεψη στο μουσείο. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι τα παιδιά **απόλαυσαν την επίσκεψη στο μουσείο και πέρασαν πολύ καλά**.

Οι εκπαιδευτικοί έκριναν επίσης τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα κυρίως ως ρυθμιστική, έπειτα ως ελάχιστη και τέλος ως συμβουλευτική (Διάγραμμα 4).



Διάγραμμα 4. Η συμμετοχή των εκπαιδευτικών στο Μουσείο

Σε ερώτηση αν οι ίδιοι είναι ικανοποιημένοι από τη στάση αυτή, η πλειοψηφία απάντησε θετικά. Άρα ένα μικρό ποσοστό από τους εκπαιδευτικούς θα ήθελαν να είχαν διαφορετική στάση στη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα. Η συγκεκριμένη ερώτηση, μαζί με την επόμενη, αφήνει ανοικτά ερωτήματα σχετικά με το ρόλο και τη στάση των εκπαιδευτικών κατά τη διεξαγωγή του εκπαιδευτικού προγράμματος από μουσειοπαιδαγωγό. Στο διευκρινιστικό ερώτημα αν θα ήθελαν να έχουν διαφορετικό ρόλο στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, το 22,2% απάντησε «ναι» και το 77,8% απάντησε «όχι». Από αυτούς που απάντησαν «ναι» είπαν ότι θα ήθελαν να ήταν πιο ενεργητικοί.

Στις προτάσεις και παρατηρήσεις τους οι εκπαιδευτικοί προτείνουν να πραγματοποιηθούν πιο βιωματικά κάποια προγράμματα και να ρυθμίσουν καλύτερα το χρόνο των προγραμμάτων, έτσι ώστε αυτά να ολοκληρώνονται σωστά. Επισημαίνεται επίσης η δυνατότητα για παροχή

ενεργητικότερου ρόλου στους εκπαιδευτικούς, η τοποθέτηση καθισμάτων σε ορισμένα σημεία και η χρήση νέων τεχνολογιών σε όλα τα προγράμματα.

6. Συζήτηση - Συμπεράσματα

Η παρούσα μελέτη επιχείρησε να διερευνήσει το βαθμό ικανοποίησης των παιδιών της πρώτης σχολικής βαθμίδας από τη συμμετοχή τους στα εκπαιδευτικά προγράμματα, καθώς και τις απόψεις και προτάσεις τους ώστε τα τελευταία να γίνουν πιο ελκυστικά και ενδιαφέροντα. Η έρευνα συμπληρώθηκε από τις απόψεις των εκπαιδευτικών, οι οποίοι μας επιβεβαίωσαν τα λεγόμενα των παιδιών και μας βοήθησαν να εξάγουμε περαιτέρω ενδιαφέροντα συμπεράσματα σχετικά με τις σχέσεις συνεργασίας που αναπτύσσονται ανάμεσα στο σχολείο και το μουσείο. Η επιτόπια παρατήρηση στο ΜΦΙΚ μας διευκόλυνε ώστε να έχουμε μια ολοκληρωμένη άποψη ως προς τον τρόπο υλοποίησης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και σε συνδυασμό με τα δευτερογενή δεδομένα από εσωτερική αξιολόγηση του μουσείου, καταλήξαμε στα παρακάτω συμπεράσματα.

Το ΜΦΙΚ, το οποίο μελετήσαμε, θέλοντας να προσελκύσει το μαθητικό κοινό αλλά και τους εκπαιδευτικούς, προσφέρει ποικίλα εκπαιδευτικά προγράμματα και χαρίζει μια πρωτόγνωρη εμπειρία στους μαθητές/τριες, ενεργοποιώντας το ενδιαφέρον τους και προκαλώντας τη συμμετοχή τους σε νέες περιπέτειες. Οι μαθητές/τριες αλλά και οι εκπαιδευτικοί αντιμετώπισαν τα εκπαιδευτικά προγράμματα ως μια θετική εμπειρία και εξέφρασαν την επιθυμία να ζήσουν ξανά μια αντίστοιχη εμπειρία στο ΜΦΙΚ.

Συγκεκριμένα, ως προς το μαθητικό κοινό, καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως αποτελεί το κατεξοχήν κοινό-στόχο των σύγχρονων μουσείων, όπως το ΜΦΙΚ, και γίνεται μεθοδευμένη προσπάθεια για την προσέλκυση και συμμετοχή του, με την προσφορά βιωματικών-ενεργητικών και διασκεδαστικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Με αυτόν τον τρόπο τα μουσεία δημιουργούν τις προϋποθέσεις ώστε να υπάρχει επανάληψη της επίσκεψης και ανάπτυξη ισχυρών δεσμών με το μελλοντικό κοινό τους.

Διαφάνηκε επίσης ότι τα παιδιά εκφράζουν την προτίμησή τους για καινοτόμες βιωματικές και ανακαλυπτικές μεθόδους προσέγγισης της νέας γνώσης, καθώς και για χρήση νέων τεχνολογιών, διαδραστικών μέσων και πολυμεσικών εφαρμογών στην υλοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Σημαντικό επίσης ρόλο στην επιτυχία ενός εκπαιδευτικού προγράμματος διαδραματίζουν οι μουσειοπαιδαγωγοί, οι οποίοι προάγουν τη συνεργασία και την αλληλεπίδραση της ομάδας μέσα από την ανακάλυψη, το παιχνίδι, τη φαντασία και τη δημιουργικότητα.

Σύμφωνα με τα όσα μελετήσαμε στη διεθνή βιβλιογραφία και διαπιστώσαμε κατά την έρευνά μας, απαραίτητη προϋπόθεση ώστε το μαθητικό κοινό να θελήσει να επισκεφθεί ξανά το μουσείο και να συμμετάσχει σε εκπαιδευτικό πρόγραμμα, είναι η ανάμνηση μιας ευχάριστης εμπειρίας, με ποικίλες παιγνιώδεις δραστηριότητες εξερεύνησης και ανακάλυψης, αλληλεπίδραση με την ομάδα συνομηλίκων και έκφραση των συναισθημάτων και της δημιουργικότητάς του (Κύρδη, 2010, Caulton, 1998).

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα που οργανώνονται και υλοποιούνται από τα σύγχρονα μουσεία σε γενικές γραμμές ανταποκρίνονται στις προσδοκίες των μαθητών/τριών και των εκπαιδευτικών, καθώς τα παιδιά μέσα από την επαφή τους με νέες εμπειρίες, αποκτούν γνώσεις μέσα από τις αισθήσεις τους, με βιωματικό τρόπο, και εμπλουτίζουν τις αντιλήψεις και τις δεξιότητές τους, βιώνοντας μια μοναδική μουσειακή εμπειρία.

Είναι γεγονός πως υπάρχει πολύ καλή συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών και των μουσειοπαιδαγωγών πριν και κατά τη διάρκεια των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Βέβαια, θα πρέπει να επισημάνουμε εδώ τη διάσταση των απόψεων σχετικά με το ρόλο των εκπαιδευτικών κατά τη σχολική επίσκεψη σε εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Ένα μέρος από τους/τις εκπαιδευτικούς της έρευνάς μας φάνηκαν ικανοποιημένοι/ες από τον παθητικό ρόλο που κατείχαν, ενώ κάποιοι/ες άλλοι/ες θα ήθελαν να διαδραματίσουν πιο ενεργητικό και

ουσιαστικό ρόλο. Αυτή η διαπίστωση, όμως, χρήζει περαιτέρω διερεύνησης από πιθανή μελλοντική έρευνα. Δηλώθηκε επίσης από την πλειοψηφία των εκπαιδευτικών πως πριν την επίσκεψη έγινε αναφορά στο σχολείο και προετοιμασία των μαθητών/τριών μέσα από διδακτικές ενότητες πάνω σε θέματα που οι μαθητές/τριες θα παρακολουθούσαν στα εκπαιδευτικά προγράμματα, και η ενέργεια αυτή φαίνεται πως διευκόλυνε την απόκτηση μιας ολοκληρωμένης εμπειρίας από τα παιδιά. Θα μπορούσε ιδανικά η προετοιμασία αυτή να γίνεται με τη χρήση του ειδικού εκπαιδευτικού υλικού που υπάρχει στην επίσημη ιστοσελίδα του μουσείου, την ύπαρξη του οποίου δυστυχώς δε γνώριζαν οι περισσότεροι/ες εκπαιδευτικοί της έρευνάς μας.

Για τη βελτίωση και τον εμπλουτισμό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, και αποτυπώνοντας τις επιθυμίες των παιδιών σχετικά με το τι θα ήθελαν να περιλαμβάνουν τα εκπαιδευτικά προγράμματα, προτείνεται η διεύρυνση της ενεργητικής-βιωματικής μεθόδου σε όλα τα προγράμματα και η επέκταση της χρήσης των νέων τεχνολογικών μέσων καθόλη τη διάρκεια διεξαγωγής των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Θα μπορούσε, για παράδειγμα, να χρησιμοποιηθούν τάμπλετ στη θέση των φυλλαδίων δραστηριοτήτων, με τη χρήση των οποίων θα ήθελαν όλα τα παιδιά με ιδιαίτερο ενδιαφέρον να συμμετέχουν (Λοϊζου, 2018). Τα παιδιά επίσης πρότειναν να εμπλουτισθούν τα προγράμματα με οθόνες 3D για προβολή ταινιών και με άλλα διαδραστικά παιχνίδια, όπως παιχνίδια ερωτήσεων και κρυμμένου θησαυρού, που διευκολύνουν την απόκτηση γνώσεων μέσα από τη δράση και τη διασκέδαση.

Ακόμα, θα διευκόλυνε την ενίσχυση της θετικής μουσειακής εμπειρίας ο εμπλουτισμός των εκπαιδευτικών προγραμμάτων με απτικές δραστηριότητες πάνω σε αληθινά αντικείμενα και διεύρυνση της χρήσης διαδραστικών μέσων και εκθεμάτων. Με τον τρόπο αυτό θα απελευθερώνονταν ψυχολογικά τα παιδιά από τον περιοριστικό κανόνα ‘μην αγγίζετε!’, ο οποίος φάνηκε στην παρούσα έρευνα πως περιορίζει την απόλαυση της μουσειακής εμπειρίας. Επίσης τα παιδιά θα μπορούσαν να μπουν σε ένα πρόγραμμα εθελοντισμού και να προσφέρουν τη συνεργασία της σχολικής τάξης τους ως βοηθοί σε διάφορες δράσεις του μουσείου, προκειμένου να εμπλακούν σε μια ουσιαστική και διαρκή σχέση μαζί του (Καλεσοπούλου, 2014).

Ως προς τα φύλλα εργασίας που αξιοποιούνται στο πλαίσιο υλοποίησης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, γνώμη μας είναι ότι θα πρέπει να δίνεται κίνητρο στα παιδιά να αναζητούν τις απαντήσεις και να τις καταγράφουν ομαδικά στο φύλλο εργασίας, καθώς τα κίνητρα διευκολύνουν τη μάθηση. Θα προτείναμε λοιπόν ένα «τηλεπαιχνίδι» γνώσεων, όπου τα παιδιά θα προσπαθούν σε ομάδες να απαντήσουν σε ερωτήματα που προβάλλονται σε γιγαντοοθόνη και να συγκεντρώνουν πόντους με κάθε σωστή απάντηση. Η νικήτρια ομάδα θα μπορούσε να «ξαναβιώσει» το φαινόμενο του σεισμού στη σεισμική τράπεζα, εμπειρία την οποία η πλειοψηφία των παιδιών δήλωσε ότι θα ήθελε να ξαναζήσει. Σίγουρα, η παροχή κινήτρων δεν είναι μόνο ευθύνη του μουσείου, αλλά και του σχολείου, οπότε και οι εκπαιδευτικοί θα μπορούσαν να προσφέρουν κίνητρα στους/ις μαθητές/τριες τους, ώστε να ενεργοποιήσουν το ενδιαφέρον τους για τα εκθέματα του μουσείου και τις ομαδικές εργασίες, με διάφορες ευφάνταστες ιδέες από το πλούσιο εκπαιδευτικό και παιδαγωγικό «οπλοστάσιό» τους.

Τέλος, αναφορικά με τους/τις εκπαιδευτικούς σε σχέση με το μουσείο, προτείνουμε να γίνει προσπάθεια από κοινού ώστε να αναπτυχθεί μία σχέση εμπιστοσύνης και συνεργασίας, με συνεχή επικοινωνία και στήριξη μεταξύ τους, προς το αμοιβαίο όφελος όλων, και πρωτίστως των παιδιών. Μια καλή αρχή θα μπορούσε να γίνει με κάποιο συνέδριο-συμπόσιο σχολικών μονάδων και μουσείων σε κάθε πόλη, ώστε και οι δύο πλευρές να εκφράσουν τις απόψεις και τους προβληματισμούς τους σχετικά με την επικοινωνία και τη συνεργασία μεταξύ τους προς όφελος της εκπαίδευσης και της δια βίου μάθησης.

Ενδιαφέρον θα παρουσίαζε στο μέλλον μια έρευνα αναφορικά με το ρόλο των εκπαιδευτικών που συνοδεύουν τις σχολικές τάξεις στις μουσειακές επισκέψεις, και κατά πόσο αυτός διαφοροποιείται ανάλογα με το είδος του εκπαιδευτικού προγράμματος στο οποίο

συμμετέχουν. Με την ολοκλήρωση της έρευνας καταλήγουμε στη διαπίστωση ότι ανάμεσα στους δύο θεσμούς, το σχολείο και το μουσείο, αναπτύσσεται μια δυναμική σχέση αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης. Το σχολείο, από τη μια μεριά, μέσω της επίσκεψης και της συμμετοχής στα εκπαιδευτικά προγράμματα του μουσείου, επιδιώκει να προσφέρει στο μαθητικό κοινό γνώσεις και δεξιότητες σε συνδυασμό με διασκέδαση, ενώ το μουσείο από τη δική του πλευρά αναζητά να προσελκύσει ένα ένθερμο και υποστηρικτικό μαθητικό κοινό, το οποίο θα συνεχίσει να επιστρέφει με χαρά στο χώρο του μουσείου και να βιώνει νέες εμπειρίες μάθησης και ψυχαγωγίας.

Βιβλιογραφία

- Βέμη, Μ., Κανάρη, Χ., & Ράπτου, Θ. (2011). Χρήσεις και αξιολόγηση φυλλαδίων Εργασίας στο Μουσείο, Έρευνα στο Αθανασάκειο Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου, Στο Ε. Γαβριλάκη (Επιμ.), *Άνοιξη των Μουσείων, Συνάντηση για τα εκπαιδευτικά προγράμματα και τη μουσειακή αγωγή*, Ρέθυμνο: ΚΕ΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, Ιστορική και Λαογραφική Εταιρεία Ρεθύμνου.
- Βλάχου, Β. (2018). *Επικοινωνιακή πολιτική των Γενικών Αρχείων του Κράτους μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων: η περίπτωση των ΓΑΚ. Ν. Λάρισας*, (Διπλωματική Εργασία), Πάτρα: ΕΑΠ.
- Caulton, T. (1998). *Hands-on Exhibitions: Managing Interactive Museums and Science Centres*, Routledge: New York.
- Falk, J., & Dierking, L. (2000). *Learning from Museums, Visitor Experiences and the Making of Meaning*, New York: Alta Mira Press.
- Falk J., Dierking, L., & Adams, M. (2012). Ζώντας σε μια κοινωνία της μάθησης: Μουσεία και αυτόβουλη μάθηση. Στο Sc. McDonald (Επιμ.), *Μουσείο και Μουσειακές Σπουδές: Ένας Πλήρης Οδηγός*, Αθήνα: Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς.
- Goehlich, M. (2003). *Παιδοκεντρική διάσταση στη μάθηση: ανοιχτό σχολείο, εναλλακτικό σχολείο, σχολείο της κοινωνίας, σχολείο του Reggio*, Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Hooper Greenhill, E. (1994). *Museums and Their Visitors*, London: Routledge.
- Καλεσοπούλου, Δ. (2014). *Μουσειακοί χώροι για παιδιά: οργάνωση και χρήση του εκθεσιακού περιβάλλοντος*, (διδακτορική διατριβή), Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Κολιόπουλος, Δ. (2005). Επιστημονική καλλιέργεια και μη τυπικές μορφές εκπαίδευσης στις Φυσικές Επιστήμες. Στο Π. Κόκκοτας, & Κ. Πλακίτση (Επιμ.), *Μουσειοπαιδαγωγική και Εκπαίδευση στις Φυσικές Επιστήμες*, Αθήνα: Πατάκης.
- Κύρδη, Κ. (2010). Αξιοποίηση μουσειακών χώρων στο πλαίσιο της σχολικής πράξης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, Στο Μ. Βέμη, & Ε. Νάκου, (Επιμ.), *Μουσεία και Εκπαίδευση*, Αθήνα: Νήσος.
- Λοΐζου, Σ. (2018). *Εκπαιδευτικά προγράμματα και μορφές επικοινωνίας με επίκεντρο το παιδί. Η περίπτωση του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης*, διπλωματική εργασία, Πάτρα: ΕΑΠ.
- Μπαντιμαρούδης, Φ., (2011), *Πολιτιστική Επικοινωνία: Οργανισμοί, Θεωρίες, Μέσα*, Αθήνα: Κριτική.
- Μπούνια, Α., Οικονόμου, Μ., & Πιτσιάβα, Ε. (2010). Η χρήση νέων τεχνολογιών σε μουσειακά εκπαιδευτικά προγράμματα: αποτελέσματα έρευνας στα ελληνικά μουσεία στο Βέμη, Μ., Νάκου, Ε. (Επιμ.), *Μουσεία και Εκπαίδευση*, Αθήνα: Νήσος.
- Νικονάνου, Ν., (2015). *Μουσειακή εμπειρία και μάθηση στον 21^ο αιώνα*, Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα, ΣΕΑΒ, www.kallipos.gr
- Ρούσσου, Μ.,(2008). Ο ρόλος της διαδραστικότητας στη διαμόρφωση της άτυπης εκπαιδευτικής εμπειρίας, Στο Α. Μπούνια, Ν. Νικονάνου & Μ. Οικονόμου (Επιμ.), *Η Τεχνολογία στην Υπηρεσία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς*, Αθήνα: Εκδόσεις Καλειδοσκόπιο.
- Σαλή, Γ., (1998). *Μουσειολογία 2: Βασικές Αρχές Εκθεσης Μουσειακών Συλλογών*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδήμα.
- Σηφάκη Ε. (2012). Θεωρητικές και μεθοδολογικές προτάσεις για το σχεδιασμό εκπαιδευτικών προγραμμάτων και επισκέψεων σε Μουσεία και χώρους πολιτισμικής αναφοράς. Στο Π. Αναστασιάδης (Επιμ.) *Μείζον Πρόγραμμα Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών, Βασικό επιμορφωτικό υλικό, Τόμος Ε΄ Πολιτιστικά προγράμματα*, Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, σελ. 44-74. διαθέσιμο ηλεκτρονικά στο <http://users.sch.gr/pantala/museum.pdf> (15-06-2019).